

УДК 929: 272

Оксана Мусієнко

ДІЯЛЬНІСТЬ КАТОЛИЦЬКОГО МИТРОПОЛИТА С. БОГУШ-СЕСТРЕНЦЕВИЧА ТА ВПЛИВ НА НЬОГО ІДЕЙ ПРОТЕСТАНТИЗМУ

У статті досліджено основні аспекти функціонування римо-католицької Могилівської архідієцезії в період, коли її очолював архієпископ Станіслав Богуш-Сестренцевич (1773–1826 рр.). З'ясована роль єпископа у суспільно-громадському житті Могильова.

Ключові слова: архієпископ, єпархія, митрополит, суспільно-громадське життя, ідеї протестантизму

Тема, представлена у статті, містить наукову новизну та є актуальною. Вона є маловивченою проблемою в українській історіографії. Історія Могилівської архідієцезії є важливою частиною не лише історії Римо-католицької церкви (далі – РКЦ) XVIII–XIX ст. в Могильові, але й для її історії в Російській імперії. Без врахування діяльності духовенства неможливо вичерпно охарактеризувати політичний, соціально-економічний, культурний розвиток суспільства у той чи інший період його історичного розвитку.

Стан наукової розробки даної проблеми не є вичерпним. Проблемами становища Римо-католицької Церкви у XIX ст. частково займалися польські історики. Щодо вітчизняної історіографії, то за радянських часів ця тема вважалася не актуальною і була забороненою. Радянська історіографія лише епізодично зверталася до деяких аспектів даної проблематики у контексті дослідження історії національних меншин Російської імперії.

Переважна більшість праць сучасних українських дослідників з даної проблеми висвітлюють, як правило, лише окремі аспекти. Інші праці охоплюють політичні, економічні, суспільні та культурні аспекти історії РКЦ, загалом, та Могилевської архідієцезії, зокрема, звертаючись до релігійної тематики лише побіжно.

Історія РКЦ на території Волині та Київщині від найдавніших часів – до сьогодення викладена житомирським дослідником Ю. Білоусовим у праці «Київсько-Житомирська римо-католицька єпархія: Історичний нарис». Він зупинився як на політичних подіях, які відбувалися в дієцезії, так і на культурно-освітній діяльності духовенства, у тому числі митрополита С. Богуша-Сестренцевича [1].

Історія Церкви, її взаємин з державою, роль духовенства у політичному житті та соціальній структурі традиційно займають помітне місце в польській історіографії. Як віруючі, так і священики, у переважній більшості, були поляками за походженням. Це стало причиною, яка притягувала увагу польських дослідників до вивчення становища Римо-Католицької Церкви в Російській імперії.

Джерелами до написання даної статті стало дослідження графа Д. Толстого, у якому автор [2], окреслює основні віхи життя та діяльності С. Сестренцевича. Важливу інформацію несуть про законодавчі акти [3–4]. Таким чином, опрацювання матеріали дають змогу висвітлити головні аспекти урядування С. Богуша-Сестренцевича, архієпископа-митрополита Могилівського упродовж 1773–1826 рр.

Мета дослідження полягає у вивченні суспільної діяльності римо-католицького архієпископа С. Богуш-Сестренцевича. Для досягнення цієї мети слід реалізувати наступні завдання: охарактеризувати діяльність єпископа як керівника могилівської дієцезії; дослідити роль єпископа у суспільно-громадському житті Могильова.

Народився Станіслав Богуш-Сестренцевич 3 вересня 1731 р. в маєтку Занки Троцького воєводства (нині – Свіслоцький район Гродненська область Республіки Білорусь) в родині литовських дворян протестантів. Його батько за віросповіданням був кальвіністом. Навчався Станіслав Сестренцевич в Слуцької гімназії (нині – Республіка Білорусь). Природний розум та схильність до наук звернули на нього увагу та допомогли йому в подальшому вдосконаленню у Франкфуртському університеті, де навчався упродовж 1748–1751 рр. Подорожував Європою, зокрема відвідав, Амстердам та Лондон та вивчив декілька європейських мов. Служив у прусській піхоті, а потім прапорщиком литовської гвардії, де прослужив до 1761 р. Пішов у відставку 1761 р. у званні капітана. Влаштувався учителем до родини Радзивілл. У цей час він змінив погляди і став католиком. Цьому сприяло розташування маєтку Радзивілла недалеко від міста Вільно – центру католицизму в Литві, а також католицьке оточення князя Радзивілла мало вплив на те, що він став детально вивчати догмати, слухав курс богослов'я у головній колегії піярів, що знаходилася у Варшаві. У 1763 році був висвячений у священики [2, с. 9].

У 1763 році отримав духовне звання, працював настоятелем в Гомелі і Бобруйську, каноніком у Вільні [5]. 12 липня 1773 р. призначений титулярним єпископом Малло. Із жовтня 1773 р. монсенсьйором Гюльценом висвячений у сан Смоленського єпископа.

Призначений вікарним єпископом Віленської дієцезії, тієї частини, яка відійшла до Росії. На початку грудня 1773 р. Катерина II оголосила про створення Білоруської католицької єпархії та про призначення Богуша-Сестренцевича єпископом Білоруським із центром в Могильові [3, с.179]. Новопризначеному єпископу підпорядковувалися усі католики Російської імперії. У 1774 р. в Могильові Сестренцевич заснував типографію, яка видавала не лише духовну літературу, але й світську. Указом від 26 січня 1782 р. імператриця Катерина II призначила С. Богуш-Сестренцевича архієпископом [2, с.12]. Він отримав право призначати священників у парафіях та настоятелів монастирів, але лише з числа підданих. Духовенству заборонялося виконувати накази будь-яких церковних органів, розташованих поза кордонами Російської імперії, вступати у контакти з Ватиканом чи навіть надсилати листи за кордон. Заборонялося, щоб іноземці, які є релігійними авторитетами, перебували на території римо-католицьких дієцезій. Йому наказано створити консисторію, до якої мав увійти делегат від цивільної влади [6, 134–138]. Щоб припинити протистояння 15 квітня 1783 р. вийшла булла папи «*Onerosa pastoralis officii*», якою він затверджував Могилівське архієпископство [4, с. 231].

Це призначення було без узгодження з папою Римським. Для урегулювання ситуації в 1783 р. у Санкт-Петербург приїхав надзвичайний посол Святого Престолу Джованні Аркетті. За підсумками переговорів, в обмін на деякі поступки, папа Римський затвердив кандидатуру С. Богуша-Сестренцевича на посаді архієпископа та вручив йому паллій 22 лютого 1784 р. [3]. У 1798–1800 рр. – голова Католицького департаменту Юстиць-колегії [1]. У 1801–1810 рр. – голова Римо-католицької духовної колегії [3, с. 45]. С. Богуш-Сестренцевич був щедрим благодійником (меценатом). За його кошти збудовано храм святого Станіслава в Санкт-Петербурзі та храм у селі Молятичі (нині – Кричевський район Могильовська область Республіки Білорусь). Із власних коштів надавав стипендії 15 білоруським студентам. У 1783 р. створив театр в Могильові. Мав приватну бібліотеку, яка нараховувала близько 3 тисяч книг, яку С. Богуш-Сестренцевич заповів храму святого Станіслава у Санкт-Петербурзі, а маєток у столиці – гімназії. Помер на 96 році життя. Похований у костелі святого Станіслава, що в Санкт-Петербурзі.

Таким чином, С. Богуш-Сестренцевич, походив з протестантської родини – став митрополитом РКЦ в Російській імперії. Він виніс та зберіг зі свого протестантського виховання не богословські тонкощі чи полеміку з католицизмом, а розумове просвітлення.

Список використаних джерел

1. Білоусов Ю. Київсько-Житомирська римо-католицька єпархія: Історичний нарис / Ю. Білоусов. – Житомир, 2000. – 314 с.
2. Толстой Д. Римский католицизм в России: Историческое исследование. СПб., 1876. – Т. 2. – 578 с.
3. Полное собрание законов Российской империи. Т. XVIII. – № 13251, 13252. – С. 179–180.
4. Белоголов И. Акты и документы, относящиеся к устройству и управлению Римско-Католической Церкви в России. – Т. 1: 1762–1825 гг. – Петроград, 1915. – 484 с.
5. Шостак І. В. Церковна політика у Російській імперії в першій половині XIX століття (на прикладі римо-католицької Луцько-Житомирської дієцезії) / І. В. Шостак // Ефективність державного управління в контексті європейської інтеграції: Матеріали щорічної науково-практичної конференції 23 січня 2004 р. / за заг. ред. А. Чемериса. – Львів, 2004. – Ч. 2. – С. 134–138.
6. Зваричук Е. О. Особливості державно-правової політики російського самодержавства щодо Римо-Католицької Церкви на Правобережній Україні наприкінці XVIII – у першій третині XIX ст. / Е. Зваричук. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nzvdpu_ist/2009_16/osoblivosti_%20derjavno-pravovoi.pdf.

Оксана Мусиенко

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАТОЛИЧЕСКОГО МИТРОПОЛИТА С. БОГУШ-СЕСТРЕНЦЕВИЧА И ВЛИЯНИЕ НА НЕГО ИДЕЙ ПРОТЕСТАНТИЗМА

В статье исследованы основные аспекты функционирования римо-католической Могилевской архиепархии в период, когда ее возглавлял архиепископ Станислав Богуш-Сестренцевич. Выяснена роль епископа в социально-общественной жизни Могилева.

Ключевые слова: архиепископ, митрополит, диоцезия, общественно-культурная жизнь, идеи протестантизма.

Oksana Musiienko

PUBLIC ACTIVITY OF CATHOLIC ARCHBISHOP STANISLAV BOGUSH-SESTRENTSEVYCH AND INFLUENCE FOR HIM PROTESTANT THOUGHT

In the article the basic aspects of functioning of the Roman Catholic the Mogilev archdiocese at a time when it was headed by Archbishop Stanislav Bogush- Sestrentsevych (1773–1826). The role of the bishop in social and public life of Mogilev.

Key words: archbishop, dioceses, Metropolitan bishop, social-public life, protestant thought.

УДК 94 (477): 282

Олександр Буравський

РИМО-КАТОЛИЦЬКІ ТОВАРИСТВА НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ ТА БІЛОРУСІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У статті на основі архівних документів проаналізовано діяльність римо-католицьких товариств на Правобережній Україні та Білорусі в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.

Ключові слова: римо-католицькі товариства, Правобережна Україна, Білорусь, «рожанцеві» товариства, конфесії.

Важливим питанням сучасної історії України є роль і місце різних конфесій у суспільно-політичному житті регіонів. У цьому контексті науковий інтерес має проблема участі римо-католицького духовенства в організації та діяльності польських релігійних товариств на Правобережній Україні та Білорусі в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.

Становище Римо-католицької церкви (далі – РКЦ) на Правобережній Україні та Білорусі в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. було предметом досліджень дорадянських, радянських, сучасних вітчизняних, російських та білоруських істориків.

Метою цієї статті є подальше вивчення маловідомих аспектів діяльності РКЦ у даний період на Правобережній Україні, з використанням нових архівних джерел, а також виявлення особливостей її стану на території білоруських губерній.

Автор ставить завдання простежити діяльність польських релігійних організацій на Правобережній Україні та Білорусі в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. в умовах репресивної політики російського самодержавства на основі введених до наукового обігу документів Центрального державного історичного архіву в м. Києві (ф. 442), Державного архіву Житомирської області (ф. 178) та Государственного архива Российской Федерации (ф. 102).

Першими римо-католицькими громадами на Правобережжі початку 60-х рр. ХІХ ст., діяльність яких мала антидержавницьку спрямованість, були «рожанцеві» товариства. Вони закликали католиків до протистояння православної вірі й непокорі рішенням законодавчої та виконавчої влади. У костелах і громадських місцях виявляли себе проповідями та співом релігійно-патріотичних гімнів [1, с. 149].

На Волині, у Троянівському приході Житомирського повіту в селі Гвоздаві, за сприяння місцевого ксьондза Кожуховського та Луцько-Житомирської консисторії селяни були записані в «рожанцеві братства.» «Братства, – зазначено в офіційних документах, – поширювали полонізаційні ідеї, сприяли відкриттю при костелах бібліотек із підбором книг, які видавалися польською мовою в польсько-католицькому дусі». Весь Південно-Західний край був покритий густою мережею цих братств [2, арк. 27 зв., 2, 6 зв., 22, 20, 28]. Таким чином, ці товариства виступали проти офіційної влади та Православної церкви.

У 1887 р. київський, подільський і волинський генерал-губернатор Драгомиров висловив невдоволення єпископу Луцько-Житомирської римо-католицької єпархії Козловському з приводу діяльності на Правобережжі римо-католицьких товариств і братств. Він нагадував, що в 1876 р. уряд заборонив засновувати товариства і братства. Однак у деяких римо-католицьких приходах і костелах вони були організовані з осіб обох статей та всіх станів; мали свої статuti та майно, яке надходило їм від добровільних пожертвувань та духовних заповітів. Генерал-губернатор дав розпорядження місцевій владі негайно їх закрити. Такі братства були ліквідовані в Літинському костелі на Поділлі, у Клеванському костелі Новоград-Волинського повіту на Волині, половина членів якого мала православне віросповідання [3, арк. 1–23].

Наприкінці ХІХ ст. на Правобережжі поширювалися терціянські громади. 30 травня 1883 р. папа Лев ХІІІ у буллі зазначав, що «... терціянство є не звичайне братство чи товариство релігійних осіб, а дійсний орден ченців, бо, відповідно до інших чернецьких орденів, у нього є свій статут...» [4, с. 24–25].